

ULUSLARARASI SOSYAL ARAŞTIRMALAR DERGİSİ THE JOURNAL OF INTERNATIONAL SOCIAL RESEARCH

Cilt: 12 Sayı: 66 Ekim 2019
www.sosyalarastirmalar.com
Issn: 1307-9581

Volume: 12 Issue: 66 October 2019
www.sosyalarastirmalar.com
Issn: 1307-9581

Doi Number: <http://dx.doi.org/10.17719/jisr.2019.3592>

HITTİN SAVAŞI'NA KADAR SELAHADDİN EYYUBİ'NİN FAALİYETLERİ SELAHADDİN EYYUBİ'S ACTIVITIES UNTIL THE HITTIN WAR

Mehmet TURAN*

Öz

Eyyübiler, Orta Doğu, Mısır, Hicaz ve Kuzey Afrika'da hüküm sürmüş olan bir Türk devletidir. Eyyübilerin bilinen ilk atası Şadi'dir. Şadi, 1126 tarihine kadar Şeddadilerin hakimiyeti altında kalmış, Şeddadilerin yıkılması üzerine Bihruz el-Hâdim'in isteği üzerine oğulları Necmeddin Eyyüb ve Şirkuh ile birlikte Irak'a gitmiş ve burada Bihruz tarafından Tikrit'e vali olarak atanmıştır. Şadi'nin ölümünden sonra da Tikrit valiliğine Şadi'nin oğlu Necmeddin Eyyüb geçmiştir. 1131 tarihinde Irak Selçuklu Devleti içerisinde meydana gelen bir takım mücadeleler, Eyyübiler ve Zengiler arasındaki dostluğun temellerinin de atılmasını sağlamıştır. 1131 tarihinde Irak Selçuklu Sultanı Mahmud ölmüş, Mesud ve Selçukşah arasında bir taht mücadelesi başlamıştır. Bu mücadele esnasında halife Selçukşah'ın tarafını tutunca, Mesud da İmadeddin Zengi'den yardım istemiştir. Zengi bu yardım isteğini kabul etmiş ancak Mesud ve İmadeddin Zengi'nin kuvvetleri halife ve Selçukşah karşısında yenilgiye uğradı. Bu yenilgi sonrasında İmadeddin Zengi, Tikrit'e sığınmıştır. Bu esnada Tikrit valisi Necmeddin Eyyüb, Zengi'nin Dicle'yi geçmesine yardım etmiş, bu vesile ile Necmeddin Eyyüb ile İmadeddin Zengi arasında bir dostluk meydana gelmiştir. Daha sonraki süreçte Necmeddin Eyyüb'un İmadeddin Zengi'ye bu yardımı halifelik tarafından hoş karşılanmamış ve iki tarafın arasının açılmasına sebebiyet vermiştir. Bu olaydan birkaç sene sonra Necmeddin Eyyüb'un kardeşi Şirkuh'un bir Selçuklu memurunu öldürmesi Eyyübilerin artık Tikrit'te kalmalarının mümkün olamayacağını göstermiş onlar da İmadeddin Zengi'ye müracaat ederek, onun hizmetine girmişlerdir. Bu çalışmada Selahaddin Eyyübî'nin, Zengiler ailesinin hizmetine girişinden Hittin Savaşı'na kadar olan süreçteki faaliyetleri hakkında bilgi verilecektir.

Anahtar Kelimeler: Eyyübiler, Zengiler, Necmeddin Eyyub, İmadeddin Zengi, Nureddin Mahmud b. Zengi, Selahaddin Eyyübî.

Abstract

The Ayyubids are a Turkish state that reigned in the Middle East, Egypt, the Hejaz and North Africa. The first known ancestor of the Ayyubids was Shadi. Shadi remained under the dominion of the Sheddadis until 1126, and upon the destruction of Sheddadis, he went to Iraq with his sons Necmeddin Eyyüb and Şirkuh at the request of Bihruz al-Hâdim and was appointed governor of Tikrit by Bihruz. After the death of Shadi, Necmeddin Eyyub, the son of Shadi, became the governor of Tikrit. In 1131, a number of struggles that took place within the Iraqi Seljuk State enabled the foundation of the friendship between the Ayyubids and the Zengi. In 1131, the Seljuk Sultan of Iraq Mahmud died and a throne struggle began between Mesud and Selcuksah. When the caliph took the side of Selçukşah during this struggle, Masud asked Imadeddin Zengi for help. Zengi accepted this request, but the forces of Masud and Imadeddin Zengi were defeated by the Caliph and the Seljuks. After this defeat, Imadeddin Zengi took refuge in Tikrit. In the meantime, the governor of Tikrit Necmeddin Eyyüb helped Zengi to cross the Tigris, whereby a friendship was formed between Necmeddin Eyyüb and İmadeddeddin Zengi. Later on, the help of Necmeddin Eyyub to Imadeddin Zengi was not welcomed by the caliphate and caused the two sides to open up. A few years after this incident, Necmeddin Eyyub's brother Shirkuh's murder of a Seljuk officer showed that the Eyyubis would no longer be able to stay in Tikrit, and they applied to Imadeddin Zengi and entered his service. In this study, Salahaddin Eyyubi will be informed about the activities of Salahaddin Eyyubi from the entrance of the Zengi family to the Battle of Hittin.

Keywords: Ayyubids, Zengis, Necmeddin Eyyub, İmadeddin Zengi, Nureddin Mahmud b. Zengi, Selahaddin Eyyübî.

* Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi Yüksek Lisans Öğrencisi, mehmetturan23@outlook.com.tr, Orcid: 0000-0002-1243-4127.

Giriş

Eyyubiler, Orta Doğu, Kuzey Afrika, Mısır ve Hicaz'da hüküm sürmüş olan bir Türk Devleti'dir. Eyyubiler, Nureddin Mahmud'un ölümüne kadar Zengiler'e bağlı kalmışlar ve onların idaresinde faaliyet göstermişler, onun ölümünden sonra ise bağımsızlıklarını ilan ederek, devlet haline gelmişlerdir. Eyyubiler ailesinin asıl faaliyetleri 1164-1169 yılları arasında yapılan Mısır seferleri ile başlamıştır. Bu tarihin öncesinde aileye dair bilgiler oldukça kısıtlıdır. Şecereleri, Yemen Araplarından Ravvâd b. El-Müsennâ el-Ezdi'ye bağlanmaktadır. El-Ezdi, 758 yılında Abbasi Halifesi Ebu Cafer el-Mansûr tarafından Basra'dan alınarak aşireti ile birlikte Azerbaycan'ın Duvin bölgesine yerleştirilmiştir (Şeşen, 1983, 34-35, Beyyumi, 2005, 59, Becker, IV, 1988, 424).

Eyyubiler, 1126 yılına kadar Şeddâdiler'in hakimiyeti altında kaldılar. Şeddadiler yıkılınca Eyyubiler'in atası Şadi, 1126 tarihinde, Muhammed Tapar ve onun oğlu Sultan Mahmud'un saray ağalığını yapmış olan Bihruz el-Hâdim'in isteği üzerine oğulları Necmeddin Eyyub ve Şirkuh ile birlikte Irak'a gitmiş ve burada Bihruz el-Hâdim tarafından Tikrit'e vali olarak atanmıştır. Şadi'nin ölümünden sonra da Tikrit valiliğine Necmeddin Eyyub geçmiştir (İbnü'l-Esir, XI, 1987, 277, Möhring, 2008, 91).

1131 tarihinde, Selçuklu Devleti'nde bir takım anlaşmazlıklar ortaya çıkmıştı. Bu tarihte, Selçuklu Sultanı Mahmud ölmüş, Mesud ve Selçukşah arasında bir taht mücadelesi başlamıştı. Bu mücadelede halife arasının iyi olduğu Selçukşah'ın tarafını tutmuş bunun üzerine Sultan Mesud da İmadeddin Zengi'den yardım istemişti. Ancak İmadeddin Zengi ve Mesud'un kuvvetleri, Selçuk-şah'ın ve halifenin kuvvetleri karşısında yenilgiye uğramış İmadeddin Zengi, bu yenilgi sonrasında Tikrit'e sığınmıştı. Bu sırada Tikrit Valisi Necmeddin Eyyub, Zengi'nin Dicle'yi geçmesine yardım etmiş bu vesileyle Necmeddin Eyyub ile İmadeddin Zengi arasında bir dostluk meydana gelmişti (Şeşen, 1983, 34-35, İnce, 2019, 456).

Necmeddin Eyyub'un bu davranışı Abbasi halifeliği tarafından hoş karşılanmamıştır. Bu olaydan birkaç sene sonra Necmeddin Eyyub'un kardeşi Şirküh bir Selçuklu memurunu öldürmüş, bu olay üzerine Bihruz el-Hâdim, Necmeddin Eyyub'dan kardeşini tutuklayıp, Tikrit'i de gelen memura teslim etmesini istemiştir. Bu şartlar altında Irak'ta kalma şansları olmadığını düşünen Necmeddin Eyyub ve Şirküh, İmadeddin Zengi'ye müracaat etmişlerdir. Zengi de onların daha önceden kendisine yardım etmeleri dolayısıyla yardım etmeyi kabul etmiştir. Böylece 1138 tarihinden itibaren Necmeddin Eyyub ve Şirkuh, İmadeddin Zengi'nin hizmetine girmişlerdir (İbnü'l-Esir, XI, 1987, 277, Beyyumi, 2005, 65-66, Polat, 2006, 10, Lyons-Jackson, 2006, 11, Öztürk, 2019, 51-62).

İmadeddin Zengi, Eyyubiler'e başta el-Mevzir ve Şehrizer olmaları üzere birçok bölgeden iktalar vermiştir. Eyyubiler de İmadeddin Zengi'nin özellikle Haçlılar'a karşı yapmış oldukları bütün seferlerde onun yanında olmaya gayret göstermişlerdir. İmadeddin Zengi, 1140 tarihinde, Haçlılar'dan Baalbek'i aldıktan sonra buranın iktasını Necmeddin Eyyub'a bırakmıştır. Yine Urfa'nın fethi esnasında da Eyyubiler'in çok fazla yararlılığı görülmüştür. İmadeddin Zengi'nin 1146 tarihinde Caber Kalesi'ni kuşattığı esnada ölmesi üzerine yerine oğulları Seyfeddin Gazi ve Nureddin Mahmud b. Zengi geçmiştir. Seyfeddin Gazi atabeyliğin Musul topraklarında hüküm sürerken, Nureddin Mahmud b. Zengi ise Halep ve çevresinde hakimiyetini kurmuştur. İmadeddin Zengi'nin ölümünü fırsat bilen Dımaşk atabeyleri Baalbek bölgesini ele geçirmişler, ancak Necmeddin Eyyub onlar karşısında herhangi bir faaliyette bulunamayacağını anlayınca bu durumu kabullenmek zorunda kalmıştır. Bundan sonra Necmeddin Eyyub Dımaşk bölgesinde de tanınan ve hatırı sayılan bir emir konumuna gelmiştir. Eyyubiler, İmadeddin Zengi'nin ölümünden sonra Nureddin Mahmud b. Zengi'nin idaresi altına girmişlerdir (Gregory Abû'l-Farac, II, 1999, 401).

A)- EYYÛBİLERİN NUREDDİN MAHMUD B. ZENGİ İDARESİNDEKİ FAALİYETLERİ

a)- Nureddin Mahmud B. Zengi, Necmeddin Eyyub ve Şirkuh

Urfa 1144 tarihinde İmadeddin Zengi tarafından fethedilmiştir. Urfa'nın fethi Batı dünyasında dehşetle karşılanmıştı. Çünkü Urfa'nın Türkler tarafından yeniden fethedilmesi demek hem sıranın Kudüs ve Antakya'ya geldiğinin bir göstergesiydi hem de Anadolu'ya Türkmen akışının önündeki en büyük engel kalkmış oluyordu. Bundan dolayı Batı tarafından 1147-1149 tarihleri arasında Anadolu üzerine ikinci bir sefer düzenlendi. Bu sefer esnasında Dımaşk da Haçlılar tarafından kuşatıldı. Bu kuşatma Nureddin Mahmud b. Zengi ve Seyfeddin Gazi sayesinde atlatıldı ancak Nureddin için bu yeterli değildi. Nureddin, İslam birliğini gerçekleştirmek düşüncesindeydi ve bundan dolayı da ilk olarak Dımaşk'ı almak zorundaydı. Bu konuda Necmeddin Eyyub ve Şirkuh'tan yardım istedi ve bu iki kardeş sayesinde Dımaşk kolayca ele geçirildi. Necmeddin Eyyub da Dımaşk valisi olarak atandı (Gregory Abû'l-Farac, II, 1999, 40, Runciman, II, 2008, 214, Öngül, 2007, 58, Altan, 2003, 64-65, Koca, II, 2003, 138-139, Usta, 2008, 150, Beyyumi, 2005, 84).

b)- Mısır'ın Fethi

Dımaşk'ın, Nureddin tarafından ele geçirilmesi, artık hem Kudüs Krallığı hem de Trablus Haçlı Kontluğu karşısında önemli bir Müslüman gücün olduğunun da göstergesiydi. Bu arada Kudüs Kralı III. Boudouin de ölmüştü. Onun yerine kardeşi Amaury geçmiştir. Amaury'nin başa geçer geçmez ilk hedefi ise Mısır olmuştur. Bu dönemde Fatimî Devleti'nde ise ciddi siyasi krizler yaşanmaktaydı. Amaury, Fatimî Devleti'ndeki bu krizi bir fırsata çevirmeyi başarmış ve Bilbays'ı kuşatmış ancak bir netice elde edemedi geri çekilmişti. Müslümanlar açısından da Mısır çok önemli bir yere sahipti. Özellikle jeostratejik konumu oldukça mühimdi. Çünkü Mısır, Kudüs Haçlı Devleti'ni yok etmenin tek yoluydu. Bu yüzden Mısır'ı ele geçirmek isteyen Nureddin'in karşısına beklemediği bir fırsat çıktı. Vezaret makamından indirilen Şaver, Nureddin Mahmud'dan yardım istemiş bunun karşılığında da Nureddin'e birçok taahhütte bulunmuştu. Bunun üzerine Nureddin, Mısır'a ilk orduyu 1164 tarihinde, Şirkuh komutasında gönderdi. Bu esnada Şirkuh'un yanında yeğeni Selahaddin Eyyubî de bulunmaktaydı. Ancak bu seferden Zengiler, istedikleri neticeyi alamayarak geri çekilmek zorunda kalmışlardır. Zengiler tarafından Mısır'a 1169 tarihine kadar üç sefer düzenlenmiştir. Son olarak 8 Ocak 1169 tarihinde düzenlenen sefer sonrası tüm Mısır Şirkuh tarafından hakimiyet altına alınmış buranın idaresi Nureddin tarafından Şirkuh'a verilmiştir. Ancak, Şirkuh burada sadece iki ay hüküm sürmüş, sonrasında hayatını kaybetmiş ve yerine de yeğeni Selahaddin Eyyubî geçmiştir. Böylece Mısır'da Eyyubîler hanedanlığının temelleri atılmıştır¹ (Bahaeddin İbn Şeddad, 1964, 41, Gregory Abû'l-Farac, II, 1999, 401, Runciman, II, 2008, 303-330).

B)-SELAHADDİN EYYÜBÎ'NİN MISIR VALİSİ OLMASINDAN SONRAKİ FAALİYETLERİ

Selahaddin Eyyubî'nin Mısır veziri olduktan sonra önünde iki büyük güç vardı. Bunlardan biri Fatimîler, diğeri de Zengilerdi. Selahaddin'in, vezir olur olmaz, ilk yaptığı işlerinden birisi Mısır'daki iktaları komutanlarına dağıtmak olmuştur. Bu sayede, ordunun desteğini arkasına alan Selahaddin'in yaptığı ikinci önemli iş ise halktan, haksız yere toplanan vergileri kaldırmak olmuştur (İbn Vâsıl, 1953, 171).

Selahaddin, kısa bir süreliğine Mısır'da durumu istikrara kavuşturmuştu. Ancak bu huzur ortamının çok uzun sürmeyeceği belliydi. Çünkü ellerinden iktaları alınan komutanlar, bu durum dolayısıyla Selahaddin'e cephe almışlardı. Bu komutanlar, Kıptiler, Ermeniler ve Sudanlılardan meydana gelmekteydi. Aynı zamanda Bizans-Haçlı müttefik kuvvetleri de Mısır'a saldırmak için hazırlık yapmaktaydılar. Selahaddin'in ise, bunlarla mücadele edecek yeterli sayıda askeri yoktu. Selahaddin, bu durumdan Nureddin'i de haberdar etmiş Nureddin, bunun üzerine kardeşi Turanşah'ı, yeğeni Takiyüddin Ömer'i ve Ebû'l-Heyca es-Semin'i askeri bir birlikle Mısır'a yardıma göndermiştir (Kıvâmüddin Bündârî, 2004, 28, İbn Vâsıl, I, 1953, 174).

Bu birliklerin gelişi, Selahaddin'i bir nebze de olsa rahatlatmıştı. Ancak, bu rahatlık çok uzun sürmemiştir. Çünkü Mısır içerisindeki muhalif grup, Selahaddin'e karşı haçlılar ile anlaşmışlardı. Bunların amacı Selahaddin'i bir komplo ile ortadan kaldırmaktı. Haçlılar ve muhaliflerin yaptıkları anlaşmaya göre, haçlılar, Bilbis ya da Dimyat üzerine sefer düzenleyeceklerdi. Selahaddin Eyyubî bunlar ile mücadele için Kahire'den çıkacaktı. Muhalifler, Selahaddin şehirden çıkar çıkmaz Kahire'yi ele geçirecekler ve arkasından da haçlı ordusu ile birleşerek, Selahaddin'e saldıracaklar ve onu iki ateş arasında bırakacaklardı. Muhaliflerin başında Hadımağası Mutemid el-Hilafe Cevher bulunmaktaydı. Ancak Selahaddin'in bu durumdan haberi olmuştu. Selahaddin, ilk başlarda muhaliflerin tepkisini çekmemek için sessizliğini korumuş, sonra da 20 Ağustos 1169 tarihinde bir fırsatını bulup, Mutemid'i öldürtmüş ve arkasından da hilafet sarayında Mutemid el-Hilafe taraftarı olanları saraydan uzaklaştırmıştır (Kıvâmüddin Bündârî, 2004, 28, Ebû Şâme, II, 1997, 130-131).

Ancak olaylar bununla da sınırlı kalmamış, Mutemid el-Hilafe'nin öldürüldüğünü haber alan ve mevcutları 50.0000 kişiden fazla olan Sudanlılar ve Ermeniler isyan etmişlerdir. Bu arada Fatimî Halifeliği de bu isyancıları desteklemekteydi. Halife el-Adıd tarafından da desteklenen isyancıların üzerine Selahaddin tarafından bir ordu gönderilmiştir. Bu ordu karşısında zor durumda kalan halife, isyancılarla birlik olmaktan vazgeçmiştir. Asiler de işin vahametini anlayarak eman dilemişler ve bunlara Kahire'den çıkıp Cize'ye gitmeleri şartı ile eman verilmiştir. Bu isyanın bastırılması ile birlikte daha önceden yolları kesip, halkın malını gasp eden, adam öldüren Sudanlıların bertaraf edilmesi Kahire içerisinde huzurun da büyük ölçüde artmasını sağlamıştır. Bütün bu gelişmeler Selahaddin'i Mısır'ın tek hakimi yapmıştır (Kıvâmüddin Bündârî, 2004, 49, Holt, 2003, 51).

¹ Şirkuh'un ölümünden sonra, Mısır vezirliğine kimin getirileceği tartışılmaya başlanmıştır. Selahaddin, amcasının vefatında sonra Mısır vezirliği konusunda en büyük desteği Fakih İsa el-Hekkâri'den almıştır. Fakih İsa, devlet adamlarının büyük bir çoğunluğunu Selahaddin'in vezirliği lehinde ikna etmişti. Selahaddin'in vezir olarak tayin edilmesinde el-Âdid'in da etkisi çok büyük olmuştur. el-Âdid'in zaten başka seçeneği de yoktu. Mısır'daki geleneğe göre, ordunun en güçlü komutanı vezir tayin edilirdi (Kıvâmüddin Bündârî, 2004, 25, Ebû Şâme, II, 1997, 115, İnce, 2011, 107, İnce, I, 2019, 90).

a)- Selahaddin Eyyûbî'nin Bizans Devleti ve Haçlılar İle İlişkileri

Bu meselenin halledilmesinden sonra Selahaddin bu defa da kendisine karşı kurulan Bizans-Haçlı ittifakı ile karşı karşıya kalmıştır. Bizans Devleti, Selahaddin'e elçi göndererek, ondan daha önceden Fatimiler'in ödemiş oldukları yıllık vergiyi istemişler ancak Selahaddin bu isteği reddetmiştir. Bunun üzerine Bizans Devleti, Kudüs Krallığı ile birleşerek, Mısır'a doğru yola çıkmıştır. Selahaddin bu süreçte ülke içerisindeki isyanları bastırması olsa dahi risk henüz tam anlamıyla ortadan kalkmamıştı. Şayet Selahaddin bu Bizans-Haçlı ordusu karşısında yenilgiye uğrayacak olursa, isyan yeniden ortaya çıkabilirdi. Bizans-Haçlı müttefik ordusu ise bu durumu bir fırsata çevirmek istiyorlardı. Şayet Selahaddin karşısında başarısızlığa uğrayacak olursa hem kendi toprakları tehlikeye girecekti hem de Kudüs'ü koruma konusunda sıkıntılar yaşayacaklardı (İbn Vâsıl, I, 1953, 179). Aynı zamanda Mısır ordusunun Suriyeli komutanlarından bir kısmı Selahaddin'e itaat etmeyerek memleketlerine dönmüşlerdi. Üstelik orduda gayrimüslim askerler de bulunmaktaydı. Buna rağmen Selahaddin, rüştünü ispat etmek zorundaydı. Aksi takdirde Mısır'daki macerası başlamadan bitebilirdi. Üstelik bu işin sonunda hayatını kaybetme riski de bulunmaktaydı.

Bizans ve Haçlılar arasında yapılan anlaşmaya göre, Bizans Devleti, Mısır'a, denizden saldırıya geçecek, Haçlılar ise karadan saldırıcaklardı. Amiral Andronikos Kontostephanos komutasında 10 Temmuz 1169 tarihinde yola çıkan Bizans Devleti'ne ait donanmanın ilk durağı Kıbrıs olmuştur. Kıbrıs donanması iki yüzden fazla gemiden meydana gelmekteydi. Bunlar Kıbrıs'tan kendileri için çok da yeterli olmayan bir erzak temini ile önce Sur'a arkasından da Akka'ya hareket etmişlerdir. Ancak Bizans donanmasının ciddi bir erzak sıkıntısı vardı. Bizanslılar bu seferin kısa süreceğine inanıyorlardı. Yanlarında sadece 3 ay yetebilecek kadar erzakları vardı (Ionnes Kımnanos, 2001, 199, Niketas Khoniates; *Historia*, 1995, 111, Runciman, II, 2008, 321).

Selahaddin, bu durumdan haberdar olur olmaz, önce saldırıya uğrama ihtimali olan yerleri tahkim ettirmiş, arkasından da Nureddin'den yardım talep etmiştir. Nureddin, Turanşah komutasında bir birliği 7 Temmuz 1169 tarihinde Selahaddin'e yardıma göndermiştir. Selahaddin, bu süreçte bütün olanlardan Nureddin'i de bilgilendirmiştir. Selahaddin, Dimyat'ı sadece Nureddin Mahmud'dan almış olduğu desteklerle takviye etmekle kalmamış aynı zamanda dayısı Şihabüddin Mahmud ile yeğeni Takiyüddin Ömer'i güçlü bir birlikle Dimyat'a göndermiştir. Arkasından da Nil Nehri yoluyla para, silah ve erzak yollamıştır. Kendisi ise, Kahire'de yeniden isyanların patlak vermesi ihtimaline karşı buradan ayrılmamıştır. Ancak Dimyat'ın tahkim edilmesi için de elinden gelen her şeyi yapmıştır (İbn Haldûn, 2000, 332, İbn Vâsıl, I, 1953, 181).

Ekim 1169 tarihinde Dimyat önlerinde buluşarak şehre saldırıya geçen Bizans-haçlı müttefik ordusunun hedefi önce Dimyat'ı ele geçirmek arkasından da bütün Mısır'a hakim olabilmektir. Ancak bunun müttefik kuvvetler açısından pek mümkün olmayacağı da açıktı. Çünkü şehir o kadar çok destek almıştı ki, şehirdekiler, savunma savaşı yapmıyorlar, surların dışına çıkarak düşmanla göğüs göğse çarpışıyorlardı. Nureddin de bu esnada boş durmuyor etraftaki haçlı kale ve topraklarına akınlar düzenliyordu. Bu kuşatma esnasında Fatimî Halifesi el-Âdîd da oldukça büyük yardımlarda bulunmuştur. Etraftaki kale ve topraklarının Nureddin tarafından saldırıya uğradığını haber alan Bizans-haçlı kuvvetlerinin morali oldukça bozulmuştu. Aynı zamanda kuşatmanın uzaması dolayısıyla Bizans ordusunun erzakları da tükenmişti üstelik şiddetli yağmur ve fırtına da müttefik kuvvetlerin karargâhına oldukça zarar vermişti. Zor durumda kalan müttefik kuvvetler, Selahaddin'e anlaşma teklif ettiler. İki taraf arasında yapılan müzakereler olumlu sonuçlandı. Bu anlaşmaya göre sadece esir değişimi yapılacaktı (Ionnes Kımnanos, 2001, 199).

b)- Selahaddin Eyyûbî ve Nureddin Mahmud b. Zengi

Bu mücadele sonrasında Bizans Devleti, Mısır'ın artık tamamen Selahaddin'e ait olduğunu kabullenmiş ve buna uygun bir dış politika takip etmek zorunda kalmıştır. Haçlılar ise bundan sonraki süreçte sadece ellerindeki toprakları korumakla yetinmek zorunda kalmışlardır. Selahaddin Eyyubî'nin bundan sonraki en büyük hedefi Mısır'daki Şii Fatimî hilafetine son verme çalışmaları olmuştur. Selahaddin Eyyubî, 1170 yılı başlarından itibaren, Fatimî Halifeliği'nin ortadan kaldırılması için bir takım tedbirler almıştı. Şiiiler tarzında ezan okunmasını yasaklamış, Fatimî kadınlarını azlederek Sünni kadınlar tayin etmiş, Fatimiler'in en büyük propaganda merkezi olan Câmî el-Ezher'i kapatmış ve Sünni öğretiyi yaymak için medreseler açmış son olarak da Fatimî Halifesi'nin alayla cuma ve bayram namazlarına çıkmasını yasaklamıştır (İbn Vâsıl, I, 1953, 183).

Selahaddin, Mısır'daki durumunu kuvvetlendirdikten sonra Nureddin'den Suriye'de kalan babası da dahil bütün aile fertlerini kendi yanına göndermesini rica etmiş, Nureddin de bunu kabul etmiştir. Selahaddin'in babası Necmeddin Eyyub gibi deneyimli bir devlet adamının Mısır'a gitmesi Selahaddin açısından da çok büyük bir şanstı. Selahaddin, babası Mısır'a gittikten sonra babasından kendisinin veziri

olmasını istemiş ancak babası sadece hazinenin sorumluluğunu üstlenmiştir. Bu arada gerek Nureddin gerekse de Abbasi Halifesi Mısır'daki hutbenin bir an önce Abbasi Halifeliği adına okunmasını istemekteydiler. Ancak Selahaddin hem halkın tepkisinden çekindiği için hem de Fatimî Halifesi el-Âdîd'a duyduğu kişisel muhabbetten dolayı bunu erteliyordu. Özellikle el-Âdîd'ın hastalanması da Selahaddin'in daha duyarlı davranmasına sebebiyet vermişti. Sonunda Emîr Alem isimli birisi hutbenin Abbasi Halifeliği adına okunması işini üstlenebileceğini söyleyerek, Muharrem ayının ilk cuma günü Abbasi halifesi el-Mustadi Biemrillah adına hutbe okudu. Bu duruma halktan da herhangi bir tepki gelmedi. Böylece Fatimî Halifeliği herhangi bir sorunla karşılaşmadan ortadan kaldırıldı. Bu durum Bağdat'ta şenliklerle kutlandı. Abbasi halifesi Nureddin ve Selahaddin'e değerli eşyalar ve hilatler gönderdi (Makrîzî, I, 1997, 157, Daftary, 2005, 10).

Selahaddin, Mısır'da hakimiyetini tamamiyle kurduktan sonra, bütün enerjisini haçlılar ile mücadeleye vermiştir. Selahaddin, özellikle haçlılar tarafından işgal edilen Remle, Askalan, Gazze ve Darûm gibi topraklara akınlar düzenleyerek, onları rahat bırakmamıştır. Haçlılarla mücadele sadece Selahaddin tarafından değil aynı zamanda Nureddin Mahmud Zengi tarafından da devam ettirilmekteydi. Nitekim, Nureddin, el-Cezire bölgesinde meydana gelen meseleleri çözüme kavuşturduktan sonra Selahaddin ile birlikte, Suriye ve Mısır arasındaki tek geçiş yolu olan ve haçlıların elinde bulunan Kerek-Şevbek bölgesine bir sefer düzenlemiştir. 1171 yılında gerçekleştirilen bu seferde Nureddin, Kerek bölgesini Selahaddin ise Şevbek bölgesini kuşatmıştır. Ancak kuşatma başladıktan bir müddet sonra Selahaddin Mısır'a geri dönmek zorunda kalmıştır. Çünkü hem mevsimin sıcaklığından dolayı çok fazla zayıyat meydana gelmiş hem de Amaury'nin Mısır'a doğru yürüdüğü haberi Selahaddin'e ulaşmıştır. Selahaddin'in çekilmesiyle birlikte bu sefer sonuçsuz kalmıştır² (Makrîzî, I, 1997, 150, Ebû Şâme, II, 1997, 205).

İlk seferden bir netice alamayan Selahaddin, 1173 senesinde Kerek-Şevbek bölgesine bir sefer daha düzenlemiş ancak babasının rahatsızlığını duyarak geri çekilmek zorunda kalmıştır. Selahaddin Eyyubî bir taraftan haçlılar ile mücadelesini devam ettirirken diğer yandan da Mısır içerisinde hâlâ varlıklarını devam ettirmeye ve Fatimî Halifeliği'ni yeniden canlandırmaya çalışan Umâre el-Yemenî önderliğindeki muhalif grupla mücadele etmek mecburiyetinde kalmıştır. Selahaddin bütün bu sıkıntıları bertaraf etmeye çalışırken 15 Mayıs 1174 tarihinde Nureddin Mahmud b. Zengi'nin vefat haberini almıştır. Nureddin'in vefat etmesi bölgedeki bütün hesapların da alt üst olmasına sebebiyet verecektir. Çünkü Nureddin'in vefatından sonra haçlılara karşı kurmuş olduğu İslam birliği de zarar görmüştü. Bundan dolayı Selahaddin bir yandan haçlılar ile mücadele ederken diğer taraftan da bölgedeki birliği tekrar sağlamak için bu birliğe zarar verenlerle mücadele etmek zorunda kalmıştır (Ebû Şâme, II, 1997, 245-246, Kıvâmüddin Bündârî, 2004, 61, İbn Haldûn, V, 2000, 337, Holt, 2003, 39). Selahaddin Eyyubî'nin haçlılar ile olan mücadelesi Nureddin'in ölümü sonrasında da devam etmiştir

Sonuç

Eyyubî ailesi, Zengilerin hizmetine girdikten sonra özellikle Nureddin Mahmud b. Zengi döneminde Haçlılar ile yapılan mücadelelerde birçok yararlılıklar göstermişlerdir. Örneğin; Nureddin İslam birliği düşüncesini gerçekleştirebilmek amacıyla Haçlılar ile sürekli olarak işbirliği içerisinde olan Dımaşk'ı almak istediğinde Necmeddin Eyyüb ve kardeşi Şirkûh canla başla mücadele etmişler ve Nureddin de bu sayede Dımaşk'ı almayı başarmıştır. Ancak bu ailenin asıl başarısı 1164-1169 yılları arasında gerçekleştirilen Mısır seferleri esnasında ortaya çıkmıştır. Şirkûh'un, Mısır üzerine düzenlediği üç sefer sonrasında Mısır Zengiler tarafından fethedilmiş, buranın valiliğine de Nureddin tarafından önce Şirkûh, onun ölümünden sonra da yeğeni Selâhaddin Eyyübî getirilmiştir.

Böylece Mısır'da Eyyübîler hanedanlığının temelleri atılmıştır. Selahaddin, Mısır'da veraset makamına gelir gelmez, ilk iş olarak Mısır'daki iktaları kendisine yardımcı olan komutanlara dağıtmak

² İbn el-Esir'e göre, Kerek-Şevbek üzerine düzenlenen bu seferde Nureddin Mahmud ve Selahaddin Eyyubî'nin arası bozulmuştur. Selahaddin bu sefer esnasında Şevbek Kalesi'ni kuşatırken, Nureddin ise Kerek Kalesi'ni kuşatmıştır. Durum bu haldeyken, Selahaddin Eyyubî'ye yakınındakiler; "Eğer haçlılar bu vaziyette iken Nureddin, haçlı topraklarına girerse, bir yandan sen, bir yandan o haçlıları sıkıştırır ve ellerindeki yerleri zapt edersiniz. Bu takdirde haçlılar arasından çekilip, ülkeleri de ele geçirilince Mısır'da Nureddin ile birlikte kalmanız mümkün olmaz. Eğer burada iken Nureddin senin yanına gelirse mecburen ona katılacaksın, işte o zaman o seni dilediği kadar tahakküm altına alacaktır. Dilerse seni Mısır'da bırakır, dilerse azleder. Sen ona karşı gelecek güçte değilsin, yapacağı en doğru iş Mısır'a dönmendir." demişlerdir. Bunun üzerine Selahaddin Eyyubî bu seferden Nureddin Mahmud'dan izin almadan geri çekilmiş ve bu durumda iki tarafın arasının bozulmasına sebebiyet vermiştir. Gregory Abû'l Farac'a göre ise, Nureddin Mahmud, Selahaddin Eyyubî'yi kıskanmaktaydı. Kendisi Kerek üzerine sefere çıktığında Selahaddin'e de haber göndererek, onun da Şevbek üzerine yürütmesini istemiştir. Ancak Selahaddin, Nureddin'den korktuğu için bu sefere hiç çıkmamıştır. Bu olay sonrası Nureddin Mısır üzerine sefer düzenlemeye karar vermiştir. Hatta Selahaddin Eyyubî, bu ihtimale karşı komutanları ile bir toplantı düzenlemiş ve bu toplantı sonrasında Nureddin'in Mısır'a gelmesi halinde onunla savaşılmasına karar verilmiş ancak Selahaddin'in babası Necmeddin Eyyüb buna izin vermemiştir. Ramazan Şeşen'e göre ise, Nureddin Mahmud ve Selahaddin Eyyubî arasındaki problemler büyütülecek boyutta değildi. Sadece, Mısır'dan Nureddin Mahmud'a gönderilen paranın miktarında azalma olması dolayısıyla Nureddin, Mısır'a teftiş için görevliler göndermiş bu da iki taraf arasında bir soğukluğun yaşanmasına sebebiyet vermiştir. Ancak bu abartılacak boyutta bir soğukluk değildir (İbnü'l-Esir, XI, 1987, 299, Gregory Abû'l Farac, II, 1999, 415).

olmuştur. Selahaddin, aynı zamanda halktan haksız yere toplanan vergileri de kaldırmıştır. Mısır'da bu şekilde sağlanan istikrarlı durum çok uzun sürmemiştir. Çünkü iktaları alınan komutanlar, bu durum dolayısıyla ülke içerisinde huzursuzluk çıkarmışlardır. Selahaddin Eyyûbî, Nureddin Mahmud b. Zengi'den almış olduğu destek sayesinde bu isyanları bastırmayı başarmıştır. İsyânların bastırılması sonrasında Selahaddin, Mısır'ın tek hakimi durumuna gelmiştir.

Ancak bu olayın bastırılmasının hemen ardından Selahaddin'in karşısına bu kez de Bizans-Haçlı ittifakı çıkmıştır. Bizans Devleti, Selahaddin'e elçi göndererek, daha önceden Fatimilerin, Bizans'a ödemiş olduğu vergiyi Selahaddin'in de ödemesini istemiştir. Ancak Selahaddin bunu kabul etmemiştir. Bunun üzerine Bizans Devleti Kudüs Haçlı Krallığı ile birleşerek, Mısır'a doğru yola çıkmıştır. Bu sefer Bizans-Haçlı müttefik ordusunun Selahaddin karşısında, zor durumda kalması üzerine bir anlaşma ile neticelenmiştir. Şayet bu mücadele, Selahaddin tarafından kaybedilmiş olsaydı Selahaddin'in Mısır macerası başlamadan bitebilirdi. Bu mücadele Mısır'ın artık tamamen Selahaddin'e ait olduğunu da kanıtlamıştır.

Selahaddin, bu mücadelenin hemen akabinde Nureddin Mahmud b. Zengi ile Selahaddin arasında büyük problemlerin yaşanmasına sebebiyet veren Şii Fatimi Hilafeti meselesini çözmüştür. Mısır'da Fatimi hilafetine son verilmiş ve ülkede Abbasiler adına hutbe okunmuştur. Selahaddin Eyyûbî, Mısır'daki durumunu kuvvetlendirdikten sonra, Nureddin Mahmud'un haçlıların önemli merkezlerinden Kerek-Şevbek üzerine düzenlemiş olduğu seferlere de katılmıştır. Ancak bu seferler esnasında Selahaddin Eyyûbî'nin, Nureddin'e haber vermeden sefer düzenlenen Kerek-Şevbek bölgesinden çekilmesi Nureddin ve Selahaddin arasındaki ilişkilerin yeniden gerginleşmesine sebebiyet vermiştir. Selahaddin Eyyûbî'nin haçlılar ile olan mücadelesi Nureddin'in ölümünden sonra da devam etmiştir.

KAYNAKÇA

- Altan, Ebru (2003). *II. Haçlı Seferi (1147-1148)*. Ankara: TTK.
- Bahaeddin İbn Şeddad (1964). *en-Nevâdir es-Sultâniyye ve el-Mehâsin el-Yusûfiyye (Sîret-i Selâhaddin)*. Tah. Cemâleddin eş-Şeyyâl, İskenderiye.
- Becker, C. H (1988). "Eyyübîler". *İA*, IV, İstanbul: MEB, s. 424-429.
- Beyyumi, Ali (2005). *Kuruluş Devrinde Eyyübîler, (Selâhaddin Eyyübî'nin Devleti)*. Çev. Abdülhadi Timurtaş, İstanbul: Kent Yayınları.
- Cameron Lyons Malcolm,-D.E.P. Jackson (2006). *Selâhaddin Kutsal Savaşın Politikaları*. Çev. Zehra Savan, İstanbul: Pınar Yayınları.
- Daftary, Farhad (2005). *İsmaililer-Tarihleri ve Öğretileri*. Çev. Erdal Toprak, İstanbul: Doruk Yayınları.
- Ebü Şâme (1997). *Kitâbü'r-Ravzateyn fi ahbâri'd-devleteyn*. II, Thk. İbrahim ez-Zeybek, Müessesetü'r-risale, Beyrut.
- Gregory Abû'l-Farac (1999). *Abû'l Farac Tarihi*. II, Çev. Ömer Rıza Doğrul, Ankara: TTK.
- Holt, P.M. (2003). *Haçlılar Çağı: 11. Yüzyıldan 1571'e Yakınoğu*. Çev. Özden Arıkan, İstanbul: Tarih Vakfı Yurt Yayınları.
- Ionnes, Kimnanos (2001). *Ionnes Kimnanos'un Historiası 1118-1176*. Çev. Işın Demirkent, Ankara: TTK.
- İbn Haldûn (2000). *Târîhu İbn Haldûn*, V, Thk. Halil Şehade ve Süheyl Zekkâr. Beyrut: Dâru'l-Fikr.
- İbn Vâsil (1953). *Müferricü'l-Kurûb Fi Ahbâri Beni Eyyûb*. I, Neşr. Cemaledin eş-Şeyyâl, Kahire.
- İbnü'l-Esir (1987). *İslam Tarihi El Kamil Fit-Tarih Tercümesi*. XI, Çev. Ahmet Ağrakça, Abdülkerim Özyayın, İstanbul: Bahar Yayınları.
- İnce, Fatma (2019). "Selahaddin Eyyubî'nin İslam Birliğini Kurma Çabaları". *Karadeniz Araştırmaları*, XVI/63: s.455-466.
- İnce, Fatma (2019). "Haçlılarla Mücadelede Önemli Bir İsim: Nureddin Mahmud b. Zengi". *VI. Uluslararası Türk Dünyası Araştırmaları Sempozyumu Bildiriler Kitabı*, I, Azerbaycan: TUDAS, s.85-92.
- İnce, Fatma (2011). *Nureddin Mahmud b. Zengi ve Haçlılarla Mücadelesi*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans TeziNiğde: Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Niğde.
- Kesik, Muharrem (2003). *Türkiye Selçuklu Devleti Tarihi*. Ankara: TTK.
- Kıvâmüddin Büindârî (2004). *Sene'l-Berkî's-Şâmî*. Thk. Ramazan Şeşen, İstanbul: IRCICA.
- Koca, Salim (2003). *Türkiye Selçuklu Tarihi*. II, Çorum: Karam Yayınları.
- Möhring, Hannes (2008). *Selâhaddin Eyyübî*. Çev. Ayşe Dağlı, İstanbul: Kitap Yayınevi.
- Muhammed Takıyyüddîn Ahmed İbn Ali İbn Abdilkadir İbn Muhammed Makrîzî (1997). *es-Sülûk li-Ma'rifeti düveli'l-Mülûk*. I, Thk. Muhammed Abdülkadir Ata, Beyrut: Dâru'l-Kutubi'l-İlmiye.
- Niketas Khoniates (1995). *Historia: Ionnes ve Manuel Komnenos Devirleri*. Çev. Fikret İşıltan, Ankara: TTK.
- Öngül, Ali (2007). *Selçuklu Tarihi*. II, Manisa: Çamlıca Basım Yayın.
- Öztürk, Murat (2019). *Irak Selçuklu Devleti Atabegleri*. İstanbul: Bilge Kültür-Sanat.
- Polat, İbrahim Ethem (2006). *Haçlılara Kılıç ve Kalem Çekenler*. Ankara: Vadi Yayınları.
- Runciman, Steven (2008). *Haçlı Seferleri Tarihi*. II, Çev. Fikret İşıltan, Ankara: TTK.
- Şeşen, Ramazan (1983). *Selâhaddin Devrinde Eyyübîler Devleti*. İstanbul: İ.Ü. Edebiyat Fakültesi Yayınları.
- Usta, Aydın (2008). *Çıkarların Gölgesinde Haçlı Seferleri*. İstanbul: Yeditepe Yayınları.